

SPORTCHINING BIOLOGIK PASPORTI VA DOPING NAZORATIDA SIYDIK, QON TEST OLISH JARAYONLARI.

**O‘zbekiston Respublikasi Milliy Antidoping
Agentligi**
Antidoping ta’lim dasturlari bo‘limi boshlig‘i
dotsent Z.Yu. Gaziyeva tomonidan tayyorlandi

Toshkent-2022 yil

Sportchining biologik pasporti

- ▶ Sportchining biologik pasporti (ABP)ning asosiy g'oyasi vaqt o'tishi bilan biologik parametrlarning o'zgarishini kuzatishdir. Ushbu dastur birinchi marta 2009 yilda joriy etilgan. O'sha paytda pasport faqat gematologik moduldan iborat bo'lib, qon manipulyatsiyasi yoki eritropoetin ishlab chiqarishni rag'batlantiradigan dorilarni qo'llash ta'sirini aniqlash uchun individual gematologik o'zgaruvchilarni profillashning standartlashtirilgan yondashuviga asoslangan edi. 2014 yilda ushbu dasturga steroid moduli qo'shildi, u vaqt o'tishi bilan siydikdagi steroidlar kontsentratsiyasining o'zgarishini kuzatadi.
- ▶ Sportchining biologik pasporti ko'rsatkichlari dopingga qarshi qoida buzilganligini aniqlash uchun (“Taqiqlangan moddadan yoki taqiqlangan usuldan foydalanish yoki foydalanishga urinish”) yoki sportchining maqsadli dasturini ko'rsatish uchun ishlatalishi mumkin.

SPORTCHILARDAN DOPING TEST OLISH TARTIBI

QON TAHLILI

- ▶ Namunani topshirish uchun sportchilarga xabar berish
- ▶ Doping-nazorati punktiga kelish
- ▶ Qon olish uchun vaqt talablari
- ▶ Jihozlar tanlash
- ▶ Test topshirish
- ▶ Testni muhrlash
- ▶ Doping-test bayonnomasini to‘ldirish va kiritilgan ma'lumotlarning tasdiqlash
- ▶ Doping nazorati jarayonini yakunlash

PESHOB TAHLILI

- ▶ Namunani topshirish uchun sportchilarga xabar berish
- ▶ Doping-nazorati punktiga kelish
- ▶ Test uchun konteynerni tanlash
- ▶ Test topshirish
- ▶ Testni saqlash to‘plamini tanlash
- ▶ Testni “A” va “B” idishlariga ajratish
- ▶ Testni muhrlash
- ▶ Zichlik bo‘yicha maxsus tekshiruv
- ▶ Doping-test bayonnomasini to‘ldirish va kiritilgan ma'lumotlarning tasdiqlanishi
- ▶ Doping-test jarayonini yakunlash

Doping nazorati nima?

► Doping nazorati - bu namuna olish, test o'tkazish, testdan keyingi turli tartib-qoidalar, apellyatsiya va tinglovlarni o'z ichiga olgan jarayon.

Har qanday moddani doping sifatida muhokama qilish va tan olish jarayoni qanday?

- ▶ Qoidaga ko'ra, taqiqlangan moddalar darhol doping sifatida tan olinmaydi. Muayyan vaqt davomida malakali mutaxassislar bunday moddalarni nazorat qiladi. Ammo ba'zida modda darhol doping deb tan olinadi. Markaz mutaxassislari moddalarni maxsus laboratoriyalarda nazorat qiladi. Tadqiqot uchun maxsus jihozlardan foydalaniladi. Monitoring muddati markazning yetakchi mutaxassisi tomonidan belgilanadi.
- ▶ Monitoring tugagandan so'ng, olingan barcha ma'lumotlar WADA (dopingga qarshi agentlik) qo'mitasiga yuboriladi.
- ▶ Ushbu tashkilot quyidagilarni amalga oshiradi:
  - ▶ turli ilmiy dalillarni o'rganish;
  - ▶ konferentsiyalar;
  - ▶ tadqiqotchilar va olimlarning turli hisobotlarini o'rganish
  - ▶ murakkab munozaralar.

Doping nazorati to'g'risidagi bildirishnomalar olgan sportchining majburiyatlari:

- ▶ darhol doping nazorati bo'limiga xabar bering;
- ▶ protsedura tugaguniga qadar doping-nazorat inspektori (DNI) va unga hamrohlik qiluvchi shaxsning ko'rish maydonida qolish;
- ▶ shaxsni tasdiqlovchi hujjatni taqdim etish;
- ▶ doping nazorati tartibi bilan bog'liq barcha talablarni bajarish;
- ▶ doping nazorati protokolini to'ldirishning to'g'riliгини текширish.

Doping nazorati to'g'risida xabarnoma olgan sportchining huquqlari

- ▶ doping nazorati inspektori (DNI) va hamrohlik qiluvchi shaxsning guvohnomasi bilan tanishish huquqi;
- ▶ vakillik huquqi;
- ▶ tarjimonga bo'lgan huquq (agar iloji bo'lsa);
- ▶ protsedura bo'yicha qo'shimcha tushuntirishlar olish huquqi;
- ▶ mashg'ulotni tugatish, kiyim almashtirish, hujjatlarni qabul qilish, matbuot anjumanida qatnashish, mukofotlash, keyingi boshlash, tibbiy yordam olish uchun kechikish huquqi;
- ▶ bir nechta taklif qilinganlardan namuna olish uchun uskunalar tanlash huquqi: siydik va saqlash to'plamlari;
- ▶ bir jinsdagi DNIIlari ishtirokida namuna olish huquqi;
- ▶ doping-nazorat bayonnomasiga izohlarni yozib olish huquqi;
- ▶ doping nazorati bayonnomasining nusxasini olish huquqi;
- ▶ nogiron sportchilar uchun tartibni o'zgartirish huquqi.

DOPING TEST UCHUN SIYDIK NAMUNASINI TAQDIM ETISH TARTIBI

1. Umumiy qoidalar

Namuna olish jarayonini tezlashtirish uchun sportchiga doping nazorati stansiyasining kutish joyida bo‘lishi kerak bo‘lgan ichimliklar ichishga ruxsat beriladi.

U ichimlikning avval ochilmaganligiga ishonch hosil qilishi kerak.

Hech qanday holatda uchinchi shaxslar tomonidan taklif qilingan ichimliklar ishlatilmasligi kerak.

2. Eslatma

Doping nazorati xodimi (keyingi o‘rinlarda “inspektor” deb yuritiladi) yoki antidoping xizmatining vakolatli shaxsi (boshqaruvchi) sportchiga uning doping nazorati uchun tanlanganligi to‘g‘risida shaxsan xabar beradi, inspektor esa “Doping nazorati” to‘g‘risidagi guvohnomasini taqdim etishi shart. Ofitser” va unga test o‘tkazish huquqini beruvchi hujjat. Keyin u sportchining huquq va majburiyatlar haqida ma'lumot beradi, testdan o'tishga roziligini tasdiqlovchi Doping nazorati protokoliga (1-sahifada) imzo chekishini so'raydi. Keyin u sportchini Doping nazorati stansiyasiga kuzatib boradi. Namunani taqdim etmaslik antidoping qoidalalarining buzilishi deb hisoblanishi va ikki yil muddatga diskvalifikatsiyaga olib kelishi mumkin. Sportchi o‘z vakili va tarjimoni (agar kerak bo'lsa) hamrohlik qilish huquqiga ega (muallifning eslatmasi - voyaga etmaganlarga o‘z vakilini olishlarini tavsiya qilaman). Doping-nazorat stansiyasi xabarnoma olgandan so'ng darhol xabar berishi kerak va shu vaqtgacha sportchiga dush va hojatxonadan foydalanish taqiqlanadi.

Ammo ruxsat beriladi:

- ▶ taqdirlash marosimida qatnashish (agar sportchi unda ishtirok etishi talab etilsa);
- ▶ matbuot anjumani o'tkazish;
- ▶ dam olish mashqlarini bajaring yoki muzli vanna qabul qiling;
- ▶ tibbiy ko'rikdan o'tish va zarur tibbiy yordam olish (agar kerak bo'lsa);
- ▶ jamoaning kiyinish xonasida o'yindan keyingi yig'inida qatnashish (jamoa musobaqalarida);
- ▶ o'yin formasini almashtirish;
- ▶ vakilingizni toping va (tarjimon;
- ▶ o'quv-mashg'ulot yig'inini yakunlash (tanlovdan tashqari test sinovlari o'tkazilganda);
- ▶ identifikatorni oling;
- ▶ etarli asosli va majburiy hujjatli dalillarga ega bo'lgan har qanday boshqa istisno holatlar.
- ▶ Biroq, kechikishning davomiyligi xabarnoma olingan kundan boshlab bir soatdan oshmasligi kerak.

3. Siydik to'plash uchun idishni tanlash

Doping nazorati stansiyasida sportchiga siydik yig'ish uchun uchta qadoqlangan idishdan birini tanlash huquqi beriladi.

U paketning yaxlitligini tekshirishi va keyin uni chop etishi kerak.
Sportchi idishning ichki qismi toza bo'lishini ta'minlashi kerak.

Idish qopqoqli shaffof plastik stakandir. Stakan 180 ml gacha bo'ladi.
90 ml bo'linish uzunroq belgi bilan belgilanadi.

3

4

4. Siydik to'plash tartibi

Namuna olish maxsus ajratilgan xonada (odatda hojatxonada) amalga oshiriladi. Bu xonaga sportchining vakili kiritilmaydi. Siydikni yig'ish jarayonida sportchi inspektoring ko'rish maydonida bo'lishi kerak, u sportchi bilan bir xil jinsda bo'lishi kerak. Agar inspektor qarama-qarshi jinsdan bo'lsa, unda namuna olish guvohiga ruxsat beriladi. Inspektor (guvoh) siydik chiqarish jarayonini erkin kuzatishi uchun sportchi tanasini beldan sonning o'rtasigacha ochib qo'yishi va ko'ylakning yenglarini tirsagigacha ko'tarishi kerak.

- ▶ Siydik namunasi bitiruv bilan stakanda amalga oshiriladi. Minimal namuna hajmi 90 ml ni tashkil qiladi. Agar taqdim etilgan namunaning miqdori etarli bo'lmasa, sportchi qo'shimcha namuna taqdim etishi talab qilinadi (belgilangan hajmga yetguncha).

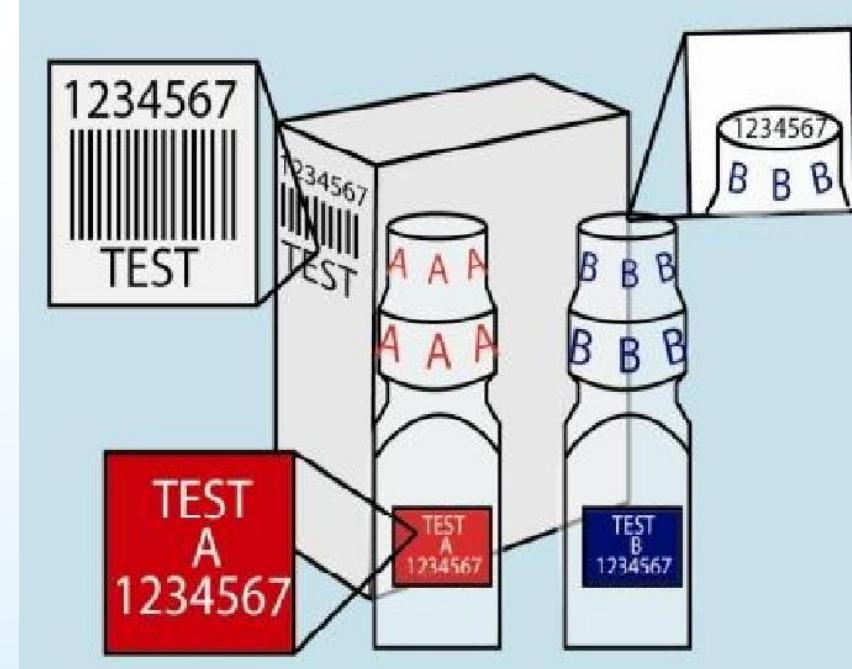

- ▶ Ba'zi hollarda inspektor sportchidan 120 ml gacha bo'lgan kattaroq namuna hajmini berishni so'rashi mumkin. Bu, agar umumiylardan tadqiqotlar bilan bir qatorda, ayrim taqiqlangan moddalarni qo'shimcha tekshirish zarur bo'lsa (tegishli ma'lumot antidoping xizmati tomonidan ishonchli manbalardan olinganda) talab qilinadi.
- ▶ Yetarlicha hajmda bo'lмаган sportchi namunasi sportchi tomonidan qo'shimcha idishga (jarga) quyiladi, vintli qopqoq bilan mahkam yopiladi va maxsus o'z-o'zidan yopishqoq lenta bilan vaqtinchalik muhrlanadi, bunda sportchi va inspektor imzo chekadi. Sportchi siydik yig'ish jarayonini davom ettirishga tayyor bo'lgunga qadar Doping-nazorat stantsiyasining kutish zonasida turishi kerak.

5. Doping namunasini to'ldirish, saqlash va aniqlash uchun to'plamni tanlash

Inspektor sportchini kamida uchta muhrlangan individual to'plamdan birini tanlashga taklif qilishi kerak.

Agar sportchi yoki uning vakili qadoqlash (karton quti yoki ko'pikli idish) holatidan qoniqmasa, u almashtirish to'plamini talab qilishga haqli.

To'plam tanlanganda, sportchi yoki uning vakili:

To'plamni o'ramidan chiqarib, "A" (qizil yoki to'q sariq rangli yorliq) va "B" (ko'k yorliq) bilan belgilangan ikkita flakonni olib tashlaydi;

shisha va qopqoqlardagi, shuningdek tashish uchun mo'ljallangan qutidagi 7 xonali identifikatsiya raqamlarining identifikatsiyasini tekshiradi;

shishalarning bo'yinlaridan qadoqlash, qizil xavfsizlik halqalari va vintli qopqoqlarni olib tashlaydi;

flakonlarning toza ekanligiga ishonch hosil qiladi.

6. Flakonlarni siydik namunasi bilan to'ldirish

Sportchi mustaqil ravishda siydigini stakandan avval "B" shishasiga kamida 30 ml hajmda (ko'k yorliqning pastki chetiga), so'ngra kamida 60 ml "A" shishasiga quyadi. qizil yorliqning pastki cheti). Stakandagi siydikning qolgan qismi inspektor tomonidan tezkor sinov uchun ishlataladi.

6

7

7. Namunaning nisbiy zichlikka muvofiqligini tekshirish

Inspektor indikator chizig'i yoki refraktometr yordamida siydikning nisbiy zichligini (o'ziga xos og'irligini) tezkor sinovini o'tkazadi. Sinov chiziqlaridan foydalanganda zichlik kamida 1,01 va refraktometrdan foydalanganda kamida 1,005 bo'lishi kerak.

Agar siydikning zichligi talab qilinadigan me'yorga to'g'ri kelmasa, sportchi kerakli muvofiqlikka erishilgunga qadar takroriy namunalar olishi kerak.

8. Flakonlarni yopish

Bu harakat sportchi tomonidan shaxsan amalga oshiriladi. Buning uchun (shishalarning bo'ynidagi qizil halqalarni olib tashlash kerak) har bir shishaga tiqin qo'yish va sekin urish to'xtaguncha uni aylantirish kerak. Bu muhr namunasi.

Sportchi flakonlarning germetik yopilganligiga va ularni ochib bo'lmasligiga ishonch hosil qilishi kerak (muallifning eslatmasi - Siz flakonlarni faqat laboratoriyada mavjud bo'lgan maxsus jihozlar yordamida yaxlitligini buzmasdan ochishingiz mumkin).

Inspektor, shuningdek, flakonlarning mahkam yopilganligini va ag'darilganda sizib chiqmasligini tekshirishi kerak.

9. Doping nazorati bayonnomasini rasmiylashtirish

Inspektor doping-nazorat bayonnomasiga (keyingi o'rnlarda "bayonnomma" deb yuritiladi):

- ▶ namuna olingan sana;
- ▶ idishlardagi raqamlar;
- ▶ namuna hajmi va siyidik zichligi;
- ▶ sport turi (sport intizomi);
- ▶ sportchining jinsi;
- ▶ dori-darmonlar (shifokor tomonidan tayinlangan va o'z-o'zidan qo'llaniladigan), parhez qo'shimchalari va sportchi oxirgi 7 kun ichida iste'mol qilgan boshqa moddalar.

9

Protokolni imzolaydilar:

- ▶ sportchi;
- ▶ sportchi vakili (agar mavjud bo'lsa)
- ▶ siylik namunasi guvoysi (agar mavjud bo'lsa)
- ▶ doping nazorati inspektori.

10

10. Yakuniy qism

Doping nazorati protokolining nusxasi sportchiga beriladi, u 6 hafta davomida saqlashi kerak.

11

- ▶ Yana bir nusxasi (Protokolning 6-beti), lekin sportchining ismi ko'rsatilmagan holda, Butunjahon antidoping agentligi (WADA) tomonidan akkreditatsiya qilingan markazga (laboratoriya) jo'natish uchun flakonlar bilan birga qadoqlanadi. Tadqiqotlar "A" flakonida siydik bilan o'tkaziladi. Agar birinchi namunada noqonuniy giyohvand moddalarning izlari aniqlansa, "B" flakonidan ikkinchi namuna tadqiqotga tortiladi.
- ▶ Agar birinchi namunaning natijalari ikkinchisi tomonidan tasdiqlangan bo'lsa, sportchi diskvalifikatsiya qilinishi mumkin. Agar ikkinchi namunada taqiqlangan moddalarning izlari topilmasa, sportchiga nisbatan sanktsiyalar qo'llanilmaydi, amma ular istalgan vaqtida yana doping nazoratini o'tkazishlari mumkin.

DOPING TEST UCHUN QON NAMUNASINI TAQDIM ETISH TARTIBI

- ▶ Qon namunasini topshirish tartibi va talablari siydik to'plash bilan bir xil qoidalarga amal qiladi, ammo qon namunasi malakali flebotomist yoki qon namunalarini olish bo'yicha o'qitilgan inspektor tomonidan olinadi.

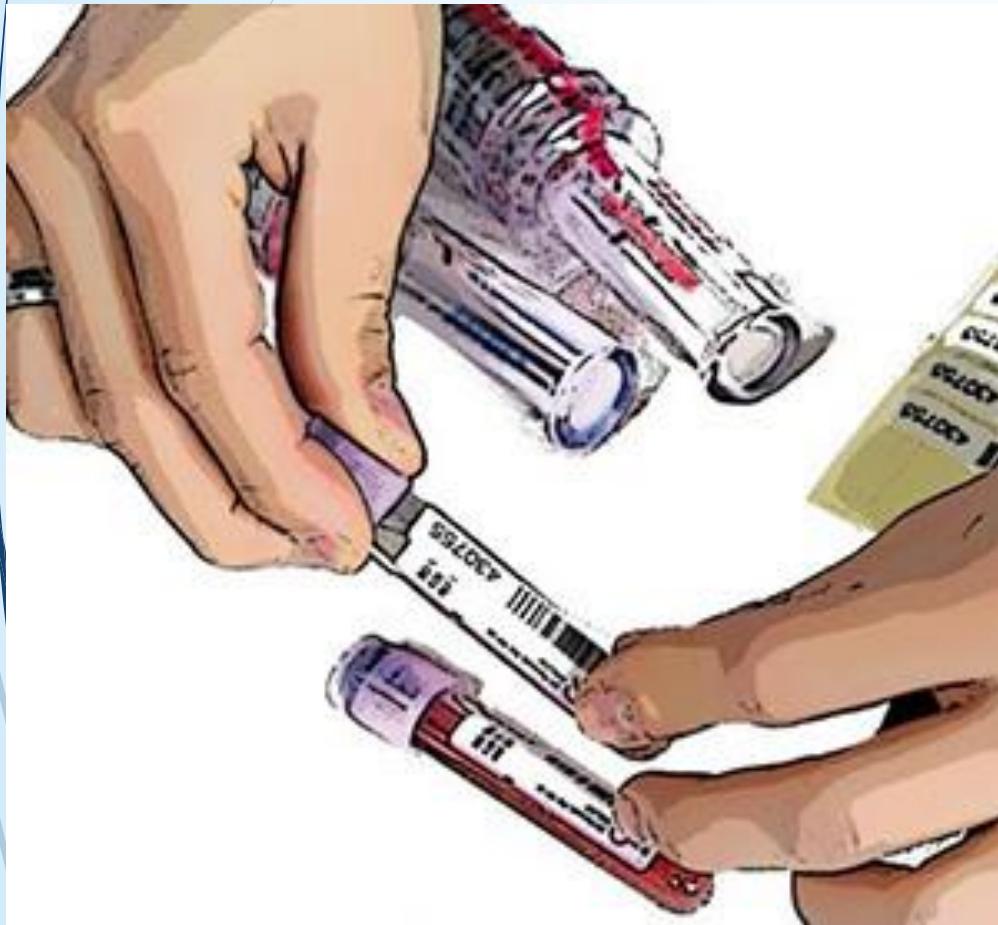

Qon olishning odatiy tartibi quyidagicha:

1. Sportchidan biroz vaqt (odatda 5-10 daqiqa) bo'shashgan holatda turish so'raladi. Agar biologik pasport uchun qon namunasi olinsa, bundan oldin sportchi kamida 2 soat dam olishi kerak.
2. Undan kamida uchta to'plamdan tanlash so'ralishi kerak:
  - ▶ qon namunasini olish uchun zarur bo'lган barcha narsalarni o'z ichiga olgan asbob-uskunalar to'plami: shpits, steril igna, qizil va ko'k raqamga ega bo'lган ikkita maxsus vakuum naychalari (peshob namunaga o'xshash);
  - ▶ namunani xavfsiz saqlash va tashish uchun to'plam: belgilanmagan idish, yopishtiruvchi teglar va ikkita muhrlangan plastik qoplar.

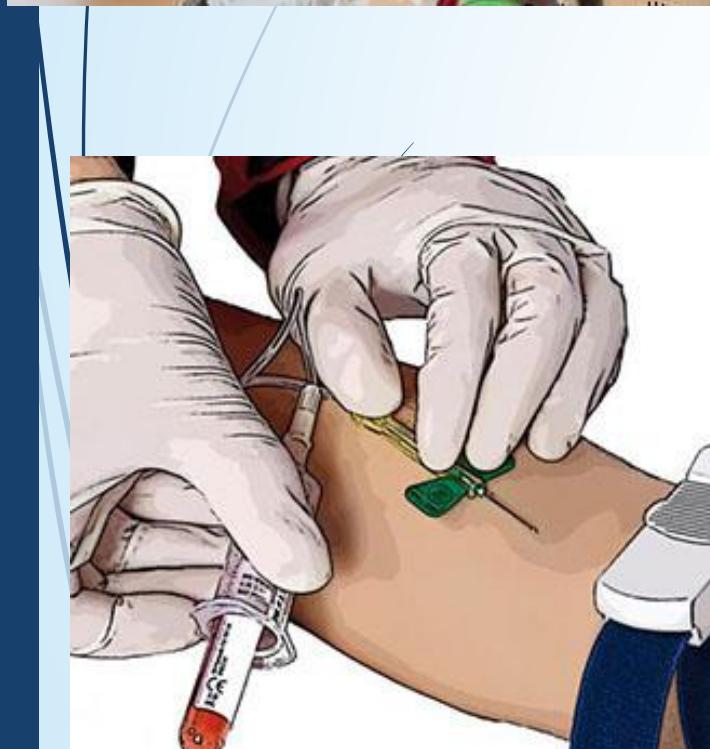

3. Sportchi har bir naycha-probirkaga etiketka-yorliq qo'yadi.

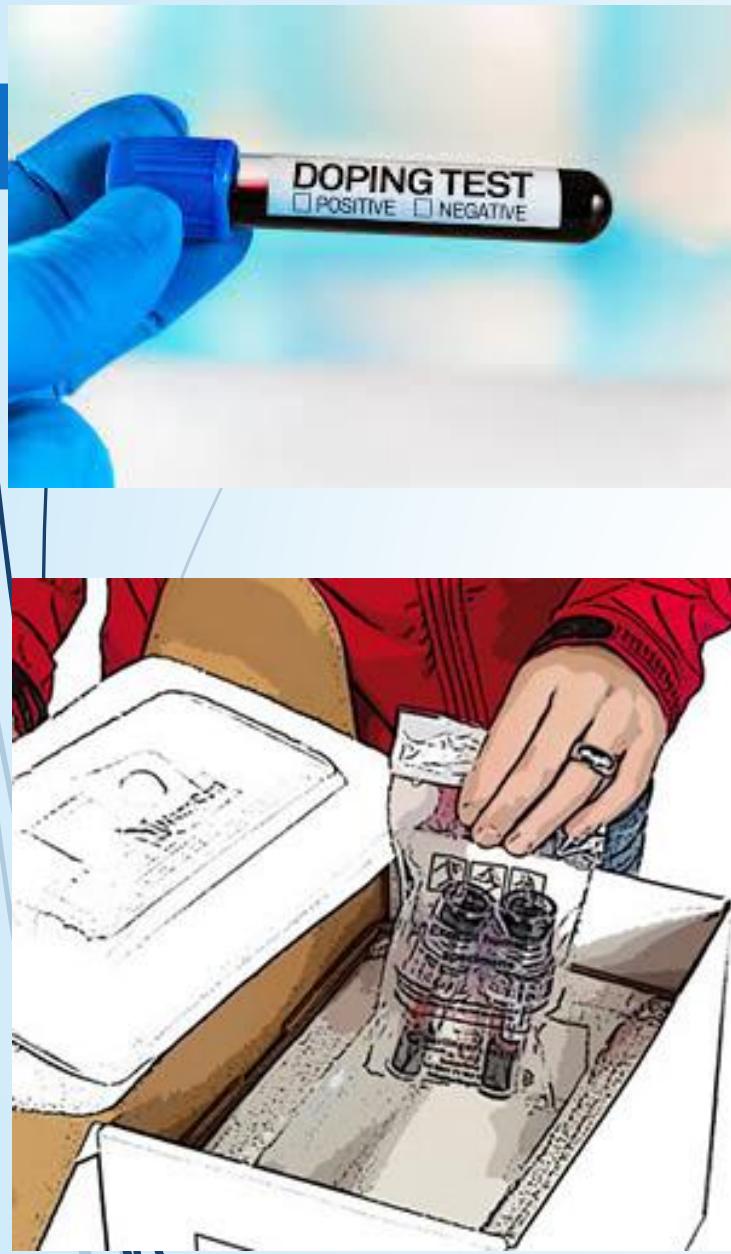
4. Inspektor yoki qon nazorati xodimi qon namunasini olish uchun eng mos joyni (odatda dominant bo'limgan qo'lida) aniqlaydi, turniketni qo'llaydi va ponksiyon joyida terini dezinfektsiya qiladi.

-
- ▶ (muallifning eslatmasi - Agar sportchi qon namunasini olish paytida ongni yo'qotishga moyil bo'lsa, u holda unga hamroh bo'lish tavsiya etiladi).
  - ▶ Kerakli qon hajmi 13 ml (taxminan 3 choy qoshiq). Bu ikkita probirkani to'ldirish uchun etarli.
  - ▶ Qon namunasi olingandan keyin sportchi 30 daqiqa davomida qon olingan qo'li bilan kuchli harakat qilmasligi kerak.
  - ▶ Agar inspektor uchta igna kiritish urinishidan keyin qon ololmasa, qon namunasini olish bekor qilinishi kerak.

5. Sportchi inspektorning tavsiyalariga muvofiq idishlarni ochishi va ularga qon namunasi bo'lgan naychalarni kiritishi kerak. Konteynerlar chertgangacha buriladi, bu esa ruxsatsiz ochilishiga yo'l qo'ymaydi.

6. Inspektor doping-nazorat bayonnomasiga naychalarning tegishli kod raqamlarini kiritadi va siydik namunasini o'tkazishda ko'zda tutilgan tarzda amalga oshiradi. Shundan so'ng sportchi protokolga imzo chekadi.

7. Idishlarning har biri muhrlangan qoplarga qadoqlanadi, ulardan birida namuna kodlari raqamlari, qon namunasi olingan sana va vaqt, sportchining jinsi, sportchining jinsi va agar ko‘rsatilgan bo‘lsa, dori vositalari ro‘yxati ko‘rsatilgan Protokolning 6-beti ko‘rsatilgan. sportchi oxirgi 7 kun ichida olgan (sportchining ismi va familiyasini ko‘rsatmasdan). Qon namunalari qoplari muzlatgichli qutiga joylashtiriladi va WADA akkreditatsiyadan o’tgan markazga (laboratoriya) yuboriladi.

Qo'shimcha ma'lumot

Agar sportchi voyaga etmagan yoki nogiron bo'lsa, yuqoridagi tartib-qoidalar o'zgartirilishi mumkin. Sportchi o'zgarishlar haqida inspektor bilan aniqlashtirishi kerak.

- ▶ Ijobiy natijalar darhol sportchiga xabar qilinadi va jamoatchilikka oshkor etilmaydi. Agar sportchi natijaga rozi bo'lmasa, tekshiruvlar o'sha laboratoriyada takrorlanadi, lekin uning puli hisobiga (va ular kam emas).
- ▶ Xalqaro standartga muvofiq tahlil uchun 10 ish kuni ajratilgan. Katta dubulg'a, Olimpiada, ATP va WTA finallari kabi yirik turnirlar uchun bu vaqt chegarasi salbiy natija ko'rsatgan namunalar uchun 24 soat, qo'shimcha sinovni talab qiladigan namunalar uchun 48 soat (skrining natijalarida taqiqlangan modda) va eritropoetin yoki testosteron kelib chiqishi kabi murakkab testlar uchun 72 soat.
- ▶ P.S. Sportchilar, barcha odamlar singari, kasalliklar va jarohatlardan sug'urtalanmaganligi sababli, agar taqiqlangan moddalarni o'z ichiga olgan farmatsevtika vositalari bilan terapeutik davolanish zarur bo'lsa, IDTM (International Doping Tests & Management) ga oldindan (ma'lum bir dori uchun 30 kundan ortiq kechiktirmasdan) ilmiy asoslangan ariza topshirish kerak. Bunday holda, IDTM uni qabul qilishga ruxsat berishi mumkin.